

КОНСПЕКТИ ЛЕКЦІЙ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

МІЖОСОБИСТІСНЕ СПІЛКУВАННЯ ПЛАНІ-КОНСПЕКТИ ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ

ТЕМА № 1: Предмет, методологія та методи психології.

Навчальна мета: набуття знань щодо місця і ролі психології у системі набутих знань, розкриття значення психологічних знань у діяльності юриста, демонстрація зв'язку теоретичного матеріалу з суспільною практикою, їх майбутньою спеціальністю, навчання застосовуванню окремих методів психології у практичній діяльності.

Розвиваюча мета: залучення аудиторії до процесу наукового пошуку, осмислення цього процесу, підведення студентів до самостійного усвідомлення одержаних висновків.

Виховна мета: формування умінь і навичок учбової та трудової діяльності, орієнтування у особливостях власної мотивації поведінки.

Обсяг навчального часу: 2 години.

Навчальне обладнання, ТЗН: Мультимедійний комплекс, лазерна указка

Наочні засоби: Схеми, плакати.

Міжпредметні та міждисциплінарні зв'язки:

Забезпечуючі дисципліни: Основи демографії, анатомія людини, безпека життєдіяльності.

Забезпечувані дисципліни: Філософія, фізіологія, основи екології та профілактичної медицини, медсестринська етика та деонтологія, соціальна медицина, ріст і розвиток людини

Навчальні питання:

1. Призначення психології. Методологічні засади психології.
2. Психіка та її структура. Загальна характеристика свідомого та несвідомого.
3. Структура та галузі психології, взаємозв'язок з іншими науковими дисциплінами.

Література:

1. Лекции по общей психологии / А.Р.Лурия. – СПб.: Питер, 2004. – 320 с.
2. Еникеев М.И. Общая, социальная и юридическая психология: Учебник для вузов. – СПб.: Питер, 2003. – 752 с.
3. Психология (за редакцією Ю.М. Трофімова): Підручник. – К.: «Оріяни», 1999р. – 680 с.
4. Психология: Учебник для вузов/Л.Д. Столяренко. – СПб.: Лидер, 2004.- 592с.
5. Узнадзе Д.Н. Общая психология / Пер. с грузинского Е.Ш. Чомахидзе; Под ред. И.В. Имедадзе. – М.: Смысл; СПб.: Питер, 2004. – 413 с.
6. Дрозденко К.С. Загальна психологія в таблицях і схемах: Навч. посібник. – К.: ВД «Професіонал», 2004. – 304 с.
7. Максименко С.Д. Общая психология. – М.: «Рефл-бук», К.: «Ваклер» - 1999. – 528 с.
8. Практикум із загальної психології (під редакцією Ю.М. Трофімова). – К.: «Знання», 2001. – 289 с.
9. Трофімова Н.М., Поленякіна Е.В., Трофімова Н.Б. Общая психология: Практикум. – СПб.: Питер, 2005. – 320 с.

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЇ

Питання 1. Кожен, хто вивчає психологію і хоче глибше оволодіти цією цікавою наукою, має усвідомити, для чого йому потрібні ці знання. Саме усвідомлення особистісного значення психологічних знань сприятиме засвоєнню складних понять і категорій та їх ефективному використанню в житті, навчанні та професійній діяльності.

Психологія - наука про закономірності розвитку і функціонування психіки як особливої сфери життєдіяльності.

Предмет психології - закономірності розвитку і прояви психічних явищ та їх механізмів.

Об'єкт вивчення психології – людина, як носій певних психологічних особливостей.

Питання 2. Сучасна психологія розглядає психіку як властивість особливим чином організованої матерії, як суб'єктивний образ об'єктивного світу, як ідеальний відбиток реальної дійсності в мозку людини.

Структура психіки:

Психічні процеси - діяльність психічного відображення. До них належать відчуття, сприймання, пам'ять, мислення та уява. Психічні процеси забезпечують зв'язок особистості з дійсністю. За їх допомогою формуються властивості особистості, які здійснюють зворотний вплив на функціонування психічних процесів.

Психічними станами називають своєрідні тимчасові вияви психіки залежно від об'єктивних умов. Це, наприклад, стан радощів або горя, гніву або співчуття, сну або неспанья.

На ґрунті психічних процесів виникають психічні властивості - типові для конкретної людини, стійкі особливості її психіки. До таких властивостей належать: спрямованість, ідеали, характер, потреби, мотиви.

Питання 3. Структура і галузі психології:

- загальна психологія (пізнавальні процеси, емоційно-вольова сфера, властивості особистості)

- психологія розвитку (дитяча психологія, геронтопсихологія, психологія юності, психологія дорослого)

- психологія аномального розвитку (олігофренопсихологія, патопсихологія і та ін.)

- порівняльна психологія (зоопсихологія, етнопсихологія)

- соціальна психологія (соціальні відношення, соціальне сприйняття)

- психологія конкретної діяльності (психологія праці, педагогічна психологія, психологія навчання, виховання, юридична психологія, психологія спорту і т.д.)

- диференціальна психологія (психологія індивідуальних відмінностей)

- практична психологія (центри психологічних служб).

ТЕМА №2: Особистість. Психологія особистості.

Навчальна мета: студент повинен вміти пояснити відмінність понять “людина”, “індивід”, “особистість”, “індивідуальність”; характеризувати структуру особистості, аналізувати структурні компоненти та рушійні сили розвитку особистості, аналізувати структуру людської діяльності.

Розвиваюча мета: включити аудиторію у процес наукового пошуку, разом заново осмислити цей процес, підводячи студентів до самостійного усвідомлення одержаних висновків.

Виховна мета: студент повинен формувати вміння і навички учбової та трудової діяльності, орієнтуватися у особливостях мотивації власної діяльності.

Обсяг навчального часу: 2 години.

Навчальне обладнання, ТЗН: Мультимедійний комплекс, лазерна указка

Наочні засоби: Схеми, плакати.

Міжпредметні та міждисциплінарні зв'язки:

Забезпечуючі дисципліни: Основи демографії, анатомія людини, безпека життєдіяльності.

Забезпечувані дисципліни: Філософія, фізіологія, основи екології та профілактичної медицини, медсестринська етика та деонтологія, соціальна медицина, ріст і розвиток людини

Навчальні питання:

1. Сутність та властивості особистості.

2. Структура особистості.

3. Психологія діяльності.

Література:

1. В.Г. Андросюк, А.В. Ромашко Педагогика и психология в деятельности ОВС. Часть общая: Учебное пособие. - К.: НИиРИО Киевской высшей школы МВД СССР им. Дзержинского, 1988.

2. Психологія.: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. /Під ред. Ю.Л. Трофімов, В.Й. Рибалка й др./ - К.: Либідь, 1999.

3. Общая психология: Учеб. пособие. /Под ред. А.В. Петровского. - М.: Просвещение, 1986.

4. В.Л. Васильев. Юридическая психология. - СПб.: Питер, 2001 .

5. В.Г. Андросюк, Л.И. Казмиренко, Г.А.Юхновец, В.С.Медведев. Профессиональная психология в ОВС. Общая часть: курс лекций. - К.: Украинская академия внутренних дел, 1995.

6. С.Л. Рубинштейн. Основы общей психологии. - СПб.: Питер, 2000.

7. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. Москва, 1977.

8. Психология развития личности. /под ред. А.В. Петровського/ Москва, 1987.

Питання 1. Особистість - активний носій свідомості, який має індивідуально-типову структуру психологічних якостей, вибірково відноситься до оточуючої дійсності та виконує певні соціальні ролі. Особистість - це обов'язково людина як істота, що має специфічну тілесну будову (розвинений мозок, руки, органи мовлення) та риси належності до суспільства; індивід як продукт суспільного розвитку, єдність наслідуваного та набутого, носій психіки як системи особливих утворень; індивідуальність, що треба розуміти як своєрідне, неповторне поєднання психологічних якостей та їх проявів у поведінці та діяльності, емоційній, інтелектуальній та вольовій сферах. У процесі пізнання навколишньої дійсності, включення у суспільні відносини, спілкування з оточуючими людина засвоює особливу соціальну якість бути особистістю. Вона народжується як індивід, якому ще належить соціалізуватися, тобто засвоїти, зберегти і примножити суспільний досвід, проявити себе як особистість. Це забезпечується шляхом входження людини до історично створеної системи соціальних відносин — трудових, національних, сімейних, міжособистісних тощо.

Питання 2. До переліку обов'язкових **ознак** особистості слід віднести:

— **свідомість та самосвідомість.** Коли людина оволодіває мовленням, навчається говорити, починає формуватись її свідомість, а з нею і особистість. Це відбувається приблизно у віці одного-трьох років. Мінімуму соціальної зрілості людина сягає у віці 14 - 16 років, що пов'язане з формуванням засад суспільного досвіду та спрямованості;

— **активність як особливий спосіб взаємодії з навколишньою дійсністю.** Активність особистості виявляється у сумісній із іншими людьми діяльності, у тому числі — спілкуванні;

— **система особистісних ставлень до оточуючого світу та людей.** Ставлення особистості являє собою суб'єктивно-оціночну, свідому, вибіркиму позицію, яка іноді називається життєвою позицією;

— **рольова поведінка,** яка являє собою обов'язкову соціальну функцію особистості. Виконувана особистістю сукупність ролей свідчить про її належність (формальну або реальну) до різних суспільних груп та прошарків, суспільства загалом.

Роль — це нормативно визначений соціальною групою та очікуваний від особистості спосіб її поведінки як члена цієї групи;

— наявність певної структури як сукупності ієрархічно взаємопов'язаних та взаємовпливових якостей. Ці якості, як і психіка взагалі, мають вторинний щодо об'єктивної дійсності характер та відображають її.

Питання 3. Діяльність - це вища, притаманна лише людині форма активності, у процесі якої досягається усвідомлена мета, що виникла у результаті наявності певної потреби. Діяльність породжується потребою як джерелом активності, а керується усвідомленою метою як регулятором активності. Інші моменти діяльності — мотиви, засоби виконання - можуть особистістю усвідомлюватися неповною мірою, а іноді — і помилково. У тому ж випадку, коли відсутня усвідомлена мета, діяльність трансформується в імпульсивну поведінку, яка керується безпосередньо потребою, емоціями; часто-густо саме така поведінка призводить до злочинів на ґрунті сімейно-побутових конфліктів, «обтяжених» вживанням алкоголю. У процесі свого формування та розвитку особистість не просто бере участь у діяльності, а виконує конкретні її види, основними з яких є гра, навчання та праця. На їх тлі можна відокремити спеціальні види діяльності, зокрема, професійну. Служба в правоохоронних органах — складний вид професійної діяльності, що включає в себе ігровий, навчальний та трудовий елементи.

ТЕМА № 3: Психічні пізнавальні процеси особистості. Відчуття та сприймання. Пам'ять.

Мислення

Навчальна мета: дати студентам знання щодо природи та фізіологічних основ пізнавальних процесів, студент повинен вміти пояснити місце і роль психічних пізнавальних процесів у психічній діяльності особистості..

Розвиваюча мета: студент повинен вміти розкрити динаміку психічних пізнавальних процесів в ході онтогенезу особистості, оволодіти навичками діагностики індивідуальних властивостей пізнавальної сфери особистості.

Виховна мета: студент повинен формувати вміння і навички розвитку власної пізнавальної сфери та використовувати знання про індивідуальні особливості перебігу психічних пізнавальних процесів у професійній діяльності.

Обсяг навчального часу: 2 години.

Навчальне обладнання, ТЗН: Мультимедійний комплекс, лазерна указка

Наочні засоби: Схеми, плакати, малюнки.

Міжпредметні та міждисциплінарні зв'язки:

Забезпечуючі дисципліни: Основи демографії, анатомія людини, безпека життєдіяльності.

Забезпечувані дисципліни: Філософія, фізіологія, основи екології та профілактичної медицини, медсестринська етика та деонтологія, соціальна медицина, ріст і розвиток людини

Навчальні питання:

1. **Поняття про відчуття та сприймання, їх види та властивості.**
2. **Пам'ять та її продуктивність.**
3. **Поняття про мислення, його види. Основні мислительні операції.**
4. **Поняття про уяву. Прийоми створення образів уяви**
5. **Увага, її види та властивості.**

Література:

1. Еникеев М.И. Общая, социальная и юридическая психология: Учебник для вузов. – СПб.: Питер, 2003. – 752 с.
2. Психология (за редакцією Ю.М. Трофімова): Підручник. – К.: «Оріяни», 1999р. – 680 с.
3. Психология: Учебник для вузов/Л.Д. Столяренко. – СПб.: Лидер, 2004.- 592 с.

4. Узнадзе Д.Н. Общая психология / Пер. с грузинского Е.Ш. Чомахидзе; Под ред. И.В. Имедадзе. – М.: Смысл; СПб.: Питер, 2004. – 413 с.
5. Величковский Б. Когнитивная наука. Основы психологии познания. - [Смысл, Издательский центр "Академия"](#), 2006. – В 2-х т. – 448 с., 432 с.
6. М'ясоїд П.А. Загальна психологія: Навчальний посібник для вищих навчальних закладів. – Вид. 2-е, доп. – К., 2005. – 487 с.
7. Цимбалюк І.М. Психологія. – К., 2004. – 576 с.
8. Практикум із загальної психології (під редакцією Ю.М. Трофімова). – К.: «Знання», 2001. – 289 с.
9. Трофімова Н.М., Поленякіна Е.В., Трофімова Н.Б. Общая психология: Практикум. – СПб.: Питер, 2005. – 320 с.

Питання 1. Найпростішим, елементарним процесом, який забезпечує надходження інформації від зовнішнього світу та внутрішніх станів до людини, є відчуття. Відчуття - це процес та результат особливої діяльності, яка називається сенсорною (від лат. *sensus* — відчуття). Елементарність відчуття полягає у відображенні окремих властивостей предметів та явищ при їх безпосередньому впливі на органи чуття. Кожного моменту життєдіяльності людини органи чуття одержують, оцінюють, передають у мозок величезну кількість інформації.

Оскільки існує тісний зв'язок відчуття з анатоомо-фізіологічними особливостями людини, його вивченням займається така галузь психологічної науки, як психофізіологія.

Як правило, відчуття об'єктивно зливаються, поєднуються у сприйманні, яке визначається як відображення у свідомості цілісних об'єктів та явищ дійсності при їх безпосередньому впливі на органи чуття. На відміну від відчуттів, сприймання дає цілісне (через свідомість) уявлення про реальність. Тому головними характеристиками сприймання є: предметність, цілісність, структурність, константність (стабільність), осмисленість.

Питання 2. Своєрідним інтегратором особистості, механізмом формування досвіду та цілісної діяльності є такий пізнавальний процес, як пам'ять. **Пам'ять** - це складноорганізований процес запам'ятання, збереження, відтворення та забування індивідуального досвіду особистості.

Головними процесами пам'яті є:

- запам'ятовування — фіксація у свідомості особистості одержаної інформації;
- зберігання — утримання в пам'яті інформації протягом певного часу;
- відтворення — актуалізація зафіксованої у психіці інформації;
- забування — утруднення або неможливість актуалізації.

Інтегративною якістю, якою визначається ефективність усієї пам'яті особистості, є продуктивність, яка визначається: обсягом пам'яті, швидкістю запам'ятовування, точністю відтворення, тривалістю зберігання, готовністю пам'яті. Звичайні посилення на погану пам'ять мають своєю причиною саме послаблену мнемічну готовність.

Питання 3. Мислення - це пізнавальний процес, який визначається опосередкованим та узагальненим відображенням дійсності.

Опосередкованість означає, що мислення, на відміну від чуттєвих форм пізнання, дозволяє визначити та зрозуміти те, що безпосередньо не відчувається, тобто мислення є процесом позачуттєвого пізнання дійсності.

Узагальненість — це, на відміну від відчуття та сприймання, не конкретні відомості про об'єкт та його властивості, а інтегровано перероблена інформація про сутність не тільки одного об'єкта або явища, а цілого класу (типу) об'єктів або явищ. Звичайно, мислення, як будь-який пізнавальний процес, не може одержувати інформацію без відчуттів та сприймання. Проте, на відміну від них, мислення в осягненні дійсності виходить за межі того, що сприймається безпосередньо.

Мислення як діяльність, процес, складається з певних мислительних операцій: аналізу, синтезу, порівняння, абстракції, конкретизації, узагальнення.

Питання 4. Уява - це створення нових образів реальності на основі образів сприймання та пам'яті за умови невизначеності вихідної інформації. Інакше кажучи, уява завжди здійснює деяке доповнення до думки при дефіциті інформації про дійсність. Отже уява, у порівнянні з мисленням, більш ймовірніше.

Уява - важливий та необхідний для діяльності працівника правоохоронних органів процес, а її різновиди — репродуктивна (відтворююча) – що являє собою ймовірнісне прогнозування особливостей ситуації чи послідовності окремих її аспектів в умовах, коли наявної інформації недостатньо та продуктивна (творча) уява – створення нових образів майбутніх подій, розробка програм майбутніх дій з урахуванням наявних обставин - є професійно важливими якостями.

Питання 5. У психологічній науці увага визначається як спрямованість та концентрація психічної діяльності на об'єкти та явища, які мають сталу або ситуативну значущість для особистості. Відмінність уваги від психічних пізнавальних процесів полягає у тому, що вона сама безпосередньо не відображає реальність, а регулює (спрямовує) та контролює діяльність пізнавальних процесів.

До головних якостей (і відповідних різновидів та відмінностей) уваги належать такі:

- активність уваги визначає її як мимовільну, довільну та післядовільну.
- спрямованість уваги визначає її зовнішній та внутрішній різновиди.
- широта уваги зумовлюється її концентрацією та розподілом.

ТЕМА № 4: Емоційно-вольова сфера особистості.

Навчальна мета: студент повинен сформувати уявлення про емоційно-вольову сферу особистості, вміти пояснити відмінності між емоціями та почуттями, між цілеспрямованою та вольовою дією.

Розвиваюча мета: студент повинен сформувати вміння діагностики емоцій та почуттів, набути навички саморегуляції емоційних станів, оволодіти навичками розвитку вольових якостей.

Виховна мета: студент повинен сформувати вміння і навички самоконтролю, орієнтуватися у особливостях перебігу окремих емоційних станів, зокрема конфліктних, визначити та сформувати вольові якості, важливі для здійснення професійної діяльності.

Обсяг навчального часу: 2 години.

Навчальне обладнання, ТЗН: Мультимедійний комплекс, лазерна указка

Наочні засоби: Схеми, плакати.

Міжпредметні та міждисциплінарні зв'язки:

Забезпечуючі дисципліни: Основи демографії, анатомія людини, безпека життєдіяльності.

Забезпечувані дисципліни: Філософія, фізіологія, основи екології та профілактичної медицини, медсестринська етика та деонтологія, соціальна медицина, ріст і розвиток людини

Навчальні питання:

1. Роль емоційно-вольових якостей особистості в професійній діяльності
2. Характеристика основних типів емоційних станів та їх вплив на ефективність вирішення професійних завдань.
3. Вольові дії та їх місце у діяльності юристів.

Література:

1. Еникеев М.И. Общая, социальная и юридическая психология: Учебник для вузов. – СПб.: Питер, 2003. – 752 с.
2. Психология (за редакцією Ю.М. Трофімова): Підручник. – К.: «Оріяни», 1999р. – 680 с.
3. Психология: Учебник для вузов/Л.Д. Столяренко. – СПб.: Лидер, 2004. - 592 с.

4. Узнадзе Д.Н. Общая психология / Пер. с грузинского Е.Ш. Чомахидзе; Под ред. И.В. Имедадзе. – М.: Смысл; СПб.: Питер, 2004. – 413 с.
5. Величковский Б. Когнитивная наука. Основы психологии познания. - [Смысл, Издательский центр "Академия"](#), 2006. – В 2-х т. – 448 с., 432 с.
6. М'ясоїд П.А. Загальна психологія: Навчальний посібник для вищих навчальних закладів. – Вид. 2-е, доп. – К., 2005. – 487 с.
7. Василюк Ф.Е. Психология переживания. М., 1984.
8. Вилюнас В. Психология эмоций. – СПб.: Питер, 2006. – 496 с.
9. Селиванов В.Н. Воля и ее воспитание. М, 1976.
10. Иванников В.А. Психологические механизмы волевой регуляции: Учебное пособие. 3-е изд. – СПб.: Питер, 2006. – 208 с.

Питання 1. Емоції - психічне відображення дійсності у формі безпосереднього переживання життєвих явищ і ситуацій, зумовленого ставленням суб'єкта до задоволення чи незадоволення потреб (страх, гнів, радість тощо).

Емоції поділяють за їх якісними характеристиками (позитивні та негативні) і за модальністю (значення). Позитивні емоції закріплюють корисні пристосувальні механізми; негативні — викликаючи психологічне напруження, мобілізують на подолання перешкод, на пошук умов та засобів для досягнення бажаного результату.

Почуття — форма переживання людиною свого ставлення до об'єктів та явищ дійсності, що відзначається стійкістю та має стабільну мотиваційну значимість; це вищий продукт розвитку емоцій. Почуття формуються у людини в міру її включення в соціальні відносини, тобто при розвитку індивіда як особистості. Переживаючи ті чи інші почуття, він оперує історично виробленими поняттями (добро, зло, справедливість тощо).

Емоції і почуття виконують подвійну функцію — сигнальну та регулятивну. В індивідуально-психологічному плані сигнальна функція полягає в тому, що певні подразники і супроводжуючі їх емоції закріплюють, формуючи особистий емоційний досвід людини. У соціальному плані вона дозволяє одній людині зрозуміти психічний стан іншої.

Регулятивна функція полягає у формуванні ситуативних чи стійких мотивів поведінки конкретної особистості. Наші установки, готовність діяти в певному напрямі, інтереси і бажання, потяги та прагнення — усе пов'язане з емоціями й почуттями. Вони регулюють активність взаємодії людини з матеріальним та соціальним середовищем, тобто є індикатором цінності того об'єкта, на оволодіння яким спрямована дія.

Питання 2. Емоції і почуття розрізняються залежно від їх якості (позитивні та негативні), глибини, інтенсивності, тривалості, впливу на діяльність.

Виділяють такі різновиди емоційних станів: емоційний фон відчуття, емоційний відгук, настрої, конфліктні емоційні стани (стрес, афект, фрустрація).

Конфліктні емоційні стани виникають в умовах впливу на особистість подразників, що заважають нормальній реалізації фізичних і психічних функцій. До них належать стрес, афект, фрустрація.

Питання 3. Воля — це цілеспрямоване саморегулювання суб'єктом своєї поведінки, виражене у здатності свідомо долати перешкоди та труднощі при здійсненні дій і вчинків.

Воля виконує дві функції:

Спонукальна виявляється в системі цілей, які особистість ставить перед собою, у конкретних мотивах поведінки для досягнення цих цілей. **Регулятивний характер** волі передбачає не тільки стримування небажаних, шкідливих для суб'єкта прагнень, а й цілеспрямоване орієнтування активності в певному напрямі для досягнення максимального ефекту своєї діяльності. Інтегратором волі конкретної особи є, таким

чином, вольова спрямованість, в основі якої - система поглядів на навколишній світ, розуміння мети і значимості своєї діяльності, розвиток правосвідомості.

Вольове зусилля пов'язане з витратами нервової та м'язової енергії. Перешкоди зовнішнього середовища, а також перешкоди внутрішні (сумніви, вагання, страх) викликають стан напруженості, який може бути більш чи менш обтяжливим, внаслідок чого недостатньо вольова людина відмовляється від досягнення мети.

ТЕМА №5: Психологія спілкування. Мистецтво спілкування. Прикладні аспекти психології спілкування. Види психологічного впливу в спілкуванні

Навчальна мета: студент повинен сформулювати уявлення про спілкування та його функції, вербальні та невербальні засоби спілкування, механізми сприймання людини людиною, бар'єри спілкування.

Розвиваюча мета: набуття практичних навичок спілкування, самопрезентації, формування іміджу, виступу в аудиторії, ведення дискусії; вибору ефективного стилю спілкування у конкретній ситуації з конкретною людиною.

Виховна мета: студент повинен формувати вміння протистояння маніпулюванню у комунікації; використання різних технік асертивної поведінки; подолання протистояння; розвиток здібностей, що допомагають ефективному спілкуванню, взаємодії під час виконання фахових завдань.

Обсяг навчального часу: 2 години.

Навчальне обладнання, ТЗН: Мультимедійний комплекс, лазерна указка

Наочні засоби: Схеми, плакати.

Міжпредметні та міждисциплінарні зв'язки:

Забезпечуючі дисципліни: Основи демографії, анатомія людини, безпека життєдіяльності.

Забезпечувані дисципліни: Філософія, фізіологія, основи екології та профілактичної медицини, медсестринська етика та деонтологія, соціальна медицина, ріст і розвиток людини

Навчальні питання:

1. **Поняття та основні ознаки спілкування. Функції, види і засоби спілкування.**
2. **Невербальні засоби спілкування – поняття, види, характеристика.**
3. **Особливості сприймання і розуміння людини людиною.**

Література:

1. Бодалев А. А. Восприятие и понимание человека человеком. — М, 1982.
2. Брикман Р, Кершнер Р. Гений общения: пособие по психологической самозащите. — С.-Пб., 1997.
3. Дерябо С, Ясвин В. Гроссмейстер общения. — М., 1997.
4. Зарайский Д. А. Управлять чужим поведением. — Дубна, 1997.
5. Рюкле Х. Ваше тайное оружие в общении. Мимика, жест, движение. - М., 1996.
6. Хохель С. Целостное восприятие личности и методы определения ее типа. — К, 1992.
7. Экман П. Психология лжи. — К, 1999.

Питання 1. Спілкування — складний багатоплановий процес встановлення і розвитку контактів між людьми, що породжується потребами у спільній діяльності і включає обмін інформацією, сприймання й розуміння іншої людини, вироблення єдиної стратегії взаємодії; взаємодія суб'єктів, спрямована на зміни у стані, поведінці та особистісно-сміслових особливостях партнера.

Враховуючи складність спілкування як соціально-психологічного процесу, визначимо його основні функції:

Комунікативна функція — це обмін інформацією між особами, що спілкуються.

Перцептивна функція означає процес сприймання один одного партнерами по спілкуванню та встановлення на цій основі взаєморозуміння.

Інтерактивна функція полягає в організації взаємодії між партнерами, організації сумісної діяльності, тобто в обміні не тільки знаннями та ідеями, а й діями та вчинками.

Питання 2. Спілкування не обмежується тільки вербальною комунікацією. Відомо, що дуже важко розмовляти з людиною, обличчя якої нічого не виражає. Діалог потребує активності обох сторін, причому кожна з них розкриває для себе та для інших свої психологічні властивості. Таким чином, він стає важливим чинником психічного розвитку особистості.

Відомий психолог Б. Ананьев підкреслював, що комунікативний процес не може бути повним, якщо суб'єкт не використовує невербальні його засоби. Невербальне спілкування цінне тим, що воно виявляється, як правило, підсвідомо і мимовільно. Людина «зважає» свої слова, але не може контролювати міміку, жести, інтонацію, тембр голосу тощо. Кожен з цих елементів спілкування «сигналізує» співбесіднику про правильність сказаного словами чи «підказує» сумнів у них.

Невербальні засоби спілкування складаються з оптико-кінетичної інформації — це експресивні особливості обличчя (міміка), поведінка людини (жести, хода, постава, положення плечового поясу та верхньої частини тіла, ніг та ступнів) міжособистісний простір, візуальний контакт, мимовільні прояви фізіологічних реакцій: потіння, пересихання в роті, що супроводжується ковтанням, облизуванням губ; посилене пульсування, порушення дихання, розширення зіниць, збліднення тощо

Питання 3. Важливою складовою спілкування є процес сприймання людини людиною, який позначають терміном соціальна перцепція. Перше враження про іншу людину ґрунтується на сприйманні її зовнішнього вигляду, зовнішніх ознак і зумовлює весь характер наступних взаємин.

Окрім власне психофізіологічних чинників, на сприймання та розуміння людини людиною впливають вікові, статеві, професійні та інші ознаки. Так, з віком при словесному відтворенні зовнішності збільшується кількість елементів виразних рухів, проте зменшується кількість елементів оформлення зовнішності.

Певні закономірності виявляються при сприйманні та розумінні психічних станів, зокрема, емоційних. Так, найбільш точно ідентифікуються подив, відраза; гірше - горе, гнів, позитивні емоції.

ТЕМА №6-9: Соціально-психологічні явища, їх характеристика. Індивідуальні особливості міжособистісного спілкування. Міжособистісне розуміння. Конфлікт.

Зони комфорту. Типи поведінкових реакцій

Навчальна мета: оволодіння знаннями про поняття та класифікацію груп, психологічні особливості колективу, зокрема особливості колективу працівників ОВС та соціально-психологічні явища в групах.

Розвиваюча мета: оволодіння навичками вивчення соціально-психологічних явищ.

Виховна мета: формування умінь діагностики рівня розвитку групи, статусу та психологічного стану, психологічних особливостей особи в групі.

Обсяг навчального часу: 2 години.

Навчальне обладнання, ТЗН: Мультимедійний комплекс, лазерна указка

Наочні засоби: Схеми, плакати.

Міжпредметні та міждисциплінарні зв'язки:

Забезпечуючі дисципліни: Основи демографії, анатомія людини, безпека життєдіяльності.

Забезпечувані дисципліни: Філософія, фізіологія, основи екології та профілактичної медицини, медсестринська етика та деонтологія, соціальна медицина, ріст і розвиток людини

Навчальні питання:

1. Соціальні групи: визначення, ознаки та види.

2. Колектив як вищий рівень розвитку групи.

3. Міжособистісні стосунки у групі.

Література:

1. Андреева Г. М. Социальная психология. — М, 1994.

2. Кричевський Р.Л., Дубовская Е.М. Психология малой группы. М., 1991.

3. Климов Е. А Основы психологии. Уч. для вузов. — М., 1997

4. Обозов Н. Н. Психология межличностных отношений. — К, 1990.

5. М'ясоїд, Петро Андрійович. Загальна психологія [Текст] : навч. посіб. / П.А. М'ясоїд, 2001. - 487 с.

6. Робер М., Тильман Ф. Психология индивида и группы. — М., 1988

7. [Психологія : Навчальний посібник / Винославська О.В., Бреусенко-Кузнецов О.А., Зливков В.Л., Апішева А.Ш., Васильєва О.С. - К.: Фірма "ІНКОС", 2005.- 351 с.](#)

Питання 1. Соціально-психологічні явища — результат взаємодії окремих індивідів і груп, але існують вони як на рівні індивідуальної свідомості, так і суспільної психології. У суспільній психології достатньо самостійно функціонують феномени, притаманні тим чи іншим соціальним спільностям (класам, націям, професійним групам, релігійним об'єднанням) — настрої, звичаї, традиції, сприймання та розуміння в міжгруповому спілкуванні, національні особливості поведінки тощо. У малих групах (сім'ї, навчальній групі, спортивній команді, військовому підрозділі) обов'язково існує ієрархія ролей, процеси групової динаміки, лідерство, групові цілі та цінності тощо.

Група - спільність людей, що мають спільні, об'єктивно існуючі характеристики і властивості та взаємодіють один з одним на основі загальних інтересів чи для досягнення усвідомленої спільної мети.

Основними складовими елементами соціальних груп є: групові цілі, мотиви, потреби, уявлення, настрої, традиції, звичаї.

Групові взаємовідносини визначаються рядом чинників — ступенем організованості групи, психологічною сумісністю її членів, засобами та прийомами впливу на особистість. Установлено також, що механізм утворення єдиної думки у групі залежить від процесу взаємодії та взаємовпливу думки групи і окремих її членів, групи і лідера.

Питання 2. Колектив – високого рівня розвитку об'єднання людей, що мають спільну мету і задачі в процесі виконання спільної суспільно-корисної діяльності. Колектив – високого рівня розвитку об'єднання людей, що мають спільну мету і задачі в процесі виконання спільної суспільно-корисної діяльності.

Необхідними і достатніми параметрами, що характеризують групу як колектив, є:

- зміст моральної спрямованості групи — інтегративна єдність її цілей, мотивів, ціннісних орієнтацій;
- організаційна єдність;
- групова підготовленість у тій чи іншій сфері діяльності;
- психологічна єдність — інтелектуальна, емоційна, вольова.

Питання 3. Міжособистісні стосунки – це сукупність об'єктивних зв'язків та взаємодій між особами, які належать до певної групи. Характерною ознакою міжособистісних стосунків є їх емоційне забарвлення.

Міжособистісні стосунки охоплюють широке коло явищ, але головним регулятором сталості, глибини, неповторності міжособистісних стосунків є привабливість однієї

людини для іншої. Тому стан задоволеності – незадоволеності виступає основним критерієм оцінки таких стосунків. Міжособистісна привабливість – непривабливість може набувати характеру сталих зв'язків між людьми й переходити у взаємну прихильність або неприхильність.

Якщо симпатія – антипатія - це переживання задоволення та незадоволення від контактів з іншими людьми, то притягання – відштовхування - практична складова цих переживань.

Існує зв'язок між діловими та між особистісними стосунками. Не може бути суспільних відносин у “чистому” вигляді, без особистісного компонента.

Абстрагування - уявне відволікання одних ознак і властивостей предметів від інших і від самих предметів, яким вони властиві.

Абулія - хворобливе ослаблення або втрата волі, повна байдужість, бездіяльність, відсутність спонукань, бажань.

Аглютинація - об'єднання в створюваному образі властивостей і елементів образів інших предметів.

Агнозія - захворювання, що призводять до неможливості пізнання чогось.

Адаптація - це зміна рівня чутливості аналізатора до інтенсивності подразника.

Активна уява - процес довільного створення індивідом наочних образів, який спрямований на виконання творчого або логічного завдання. Він має відтворювальний і творчий характер.

Аналіз - це розумовий розподіл предметів і явищ на частини або властивості.

Аналізатор - складний нервовий апарат, який здійснює функцію аналізу і синтезу подразнень зовнішнього та внутрішнього середовища організму.

Апперцепція - властивість сприймання, яка відображає залежність сприймання від минулого досвіду, від загального змісту психічної діяльності та індивідуальних особливостей особистості; існує на рівні свідомості та характеризує особистісний рівень сприймання.

Апраксія - складне порушення цілеспрямованості дій людини, яке спричиняється локальними розладами лобових ділянок мозку.

Астенічні почуття - гнітючі почуття, що знижують життєдіяльність, зменшують силу та енергію людини.

Афект - бурхливий та швидкоплинний емоційний стан, що оволодіває людиною й характеризується значними змінами у свідомості та порушенням вольового контролю за поведінкою.

Бажання - усвідомлене і конкретизоване прагнення певної мети. Бажання як мотив діяльності характеризується досить виразною усвідомленістю потреби, яка йому передувала та шляхів і способів її задоволення.

Боротьба мотивів - мотиваційний стан, пов'язаний з ухваленням рішення.

Верхній абсолютний поріг чутливості - максимальна величина подразника, при якій ще зберігається відчуття.

Відраза - переживання, які викликаються певними обставинами, діями (у т.ч. сексуальними), предметами, людьми, смаками, запахами взаємодія з якими викликає різке протиріччя з ідеологічними, моральними або естетичними принципами і настановами суб'єкта.

Відтворення - процес пам'яті, у результаті якого відбувається поживлення або повторне збудження раніше утворених у мозку нервових зв'язків.

Відтворювальна (репродуктивна) уява - процес створення людиною образів нових речей на підставі їх усного опису або графічного зображення.

Відчуття - це пізнавальний психічний процес безпосереднього чуттєвого відображення (пізнання) окремих властивостей явищ та предметів об'єктивного світу, що виникає при їх безпосередньому впливі на органи чуття і збудженні нервових центрів кори головного мозку.

Внутрішнє мовлення - це вся та мовна діяльність, що виконує психологічно внутрішні функції.

Вольове зусилля - стан емоційного напруження, який мобілізує внутрішні ресурси людини (пам'ять, мислення, уяву тощо) і створює допоміжні мотиви до дії.

Вольові дії - дії, які скеровані на досягнення свідомо поставленої мети, пов'язані з подоланням зовнішніх та внутрішніх труднощів.

Вольові якості - відносно стійкі, незалежні від конкретної ситуації психічні утворення, що засвідчують досягнутий особистістю рівень свідомої саморегуляції поведінки, її влади над собою.

Воля - психічний процес, що полягає у здатності активно домагатись свідомо поставленої мети, долаючи зовнішні та внутрішні перешкоди.

Гіперболізація - збільшення образу реального об'єкта або кількісна зміна його частин.

Гнів - негативне переживання, причинами виникнення якого є відчуття фізичної або психологічної неволі, що перешкоджає досягненню бажаної мети.

Дедукція - умовисновок від загальних суджень до суджень часткових і поодиноких.

Діалог - це безпосереднє спілкування двох і більше людей у формі розмови чи обміну репліками.

Довільна увага - вид уваги, що свідомо спрямовується і регулюється особистістю.

Довільні дії - цілеспрямовані дії, які виходять з усвідомлених мотивів та нерозривно пов'язані з відображенням мети й засобів її досягнення.

Екстеріоризація мовлення - це процес переходу внутрішнього мовлення у зовнішнє.

Емоції - психічні процеси, що перебігають у формі переживань і відображають суб'єктивну значущість і оцінку зовнішніх та внутрішніх ситуацій для життєдіяльності людини.

Емоційність - чутливість до впливів зовнішнього середовища, емоційне реагування на події, що відбуваються, включення емоцій у контур саморегуляції, швидкість зміни одних емоцій і станів іншими.

Естетичні почуття - це переживання краси явищ природи, праці, гармонії барв, звуків, рухів і форм.

Забування - процес протилежний запам'ятовуванню, виявляється у тому, що втрачається чіткість збереженого в пам'яті, зменшується його обсяг, виникають помилки у відтворенні, стає неможливим відтворення і, нарешті, унеможлиблюється впізнання.

Загострення - акцентування якоїсь частини образу або певної якості, унаслідок чого новий образ набуває особливої виразності.

Закон Фехнера - основний психофізичний закон, згідно якого відчуття зростають в алгебраїчній послідовності, в той час як інтенсивність подразників змінюється в геометричній прогресії, тобто сила відчуття знаходиться в прямопропорційній залежності від логарифма інтенсивності фізичного подразника.

Закон Бугера-Вебера - один з основних законів психофізики і характеризує поріг розрізнення, згідно якого при зміні інтенсивності подразника на певну постійну величину з'являється ледь помітна зміна у відчуттях.

Запам'ятовування - процес пам'яті, завдяки якому відбувається закріплення нової інформації через поєднання її з набутою раніше.

Здивування - емоційна реакція, що не має чіткого позитивного чи негативного знаку і гальмує всі попередні емоції, скеровуючи увагу на раптовий об'єкт або обставини.

Глюзія - неадекватне (викривлене, помилкове) відображення предмета чи явища, що сприймається.

Глюзія - неадекватне відображення об'єктів, які сприймаються зі спотворенням окремих їхніх властивостей.

Індукція - умовисновок від фактів до узагальнень, від менш загальних до більш загальних суджень;

Інтелектуальні почуття - емоційний відгук, переживання ставлення особистості до пізнавальної діяльності в широкому її розумінні; виявляються в допитливості, чутті нового, здивуванні, упевненості або ж сумніві.

Інтеріоризація мовлення - це процес переходу зовнішнього мовлення у внутрішнє.

Інтерес - позитивне переживання, яке відіграє важливу мотиваційну роль у формуванні і розвитку навичок, умінь та інтелекту, забезпечує працездатність людини.

Конкретизація - це розумовий перехід від узагальненого до одиничного, окремого, що відповідає певному поняттю або загальному положенню.

Літота - зменшення образу реального об'єкта або кількісна зміна його частин.

Локус контролю - схильність людини приписувати відповідальність за результати своїх дій зовнішнім силам і обставинам, або навпаки - власним зусиллям та здібностям.

Мимовільна увага - вид уваги, що складається в ході взаємин людини із середовищем без її свідомого наміру.

Мимовільні дії - дії, які мають імпульсивний характер, позбавлені чіткого плану, людина діє під впливом зовнішніх обставин.

Мислення - пізнавальний психічний процес, який характеризується узагальненим і опосередкованим відображенням дійсності і дозволяє встановлювати зв'язки й відношення між предметами та явищами.

Мнемоніка - наука про пам'ять.

Мнемотехніка - сукупність способів або прийомів, які полегшують запам'ятовування необхідної кількості інформації, і ґрунтуються на законах асоціації.

Мовленнєва діяльність - активний, цілеспрямований, опосередкований мовою і зумовлений ситуацією спілкування процес взаємодії людей між собою.

Мова - це система словесних знаків. Вона охоплює слова з їх значенням і граматику - набір правил, за якими будується речення.

Модальність - одна з основних властивостей відчуттів, їхня якісна характеристика (колір - у зорі, тон і тембр - у слуху, характер запаху - у нюху тощо).

Монологічне мовлення (монолог) - зв'язне мовлення однієї особи, комунікативна мета якої - повідомлення про які-небудь факти, явища реальної дійсності.

Морфема - це поєднання звуків (фонем), що характеризується певним граматичним значенням, яке може проявлятися тільки в складі слова.

Мрія - внутрішня діяльність, що полягає у створенні образу бажаного майбутнього.

Наочно-дійове мислення - мислення, пов'язане із практичними діями над предметами.

Наочно-образне мислення - мислення, яке полягає у практичній перетворювальній діяльності, що здійснюється по відношенню до реальних предметів.

Настрій - загальний емоційний стан, що забарвлює протягом тривалого часу окремі психічні прояви та поведінку особистості в цілому, характеризується слабкою вираженістю та усвідомленням причин і факторів, які їх викликають.

Нижній абсолютний поріг чутливості - мінімальна величина подразника, при якій виникає ледь помітне відчуття.

Пам'ять - психічний процес, який полягає у закріпленні, зберіганні та подальшому відтворенні людиною її попереднього досвіду.

Пасивна уява - мимовільне або довільне створення образів, не призначених для втілення в дійсність.

Післядовільна увага - вид уваги, яка спочатку викликається докладанням вольових зусиль, метою, але надалі підтримується інтересом до об'єкта (наприклад, змісту завдання).

Поняття - одиниця мислення і його найелементарніша форма, яка відображає суттєві загальні або відмінні ознаки предметів і явищ дійсності, їх властивості, зв'язки й відношення.

Порівняння - це розумове встановлення схожості і відмінності між предметами і явищами дійсності.

Поріг розрізнення - найменша зміна в силі подразника, яка може бути відображена цим аналізатором.

Почуття - форма переживання людиною свого ставлення до об'єктів та явищ дійсності, які виникають при задоволенні або незадоволенні вищих потреб, і відзначаються мотиваційною значущістю, стійкістю, глибиною, тривалістю.

Правила мовного етикету - особлива група стереотипних, стійких формул спілкування, що реалізуються в основному в одиницях лексичного, фразеологічного, морфологічного рівнів.

Практичні почуття - це переживання людиною свого ставлення до діяльності: ігрової, трудової, навчальної, спортивної тощо.

Предмет мови - відображуваний у мовленнєвій діяльності фрагмент, явище, подія навколишньої дійсності.

Презирство - негативне переживання, яке виникає в міжособистісних стосунках і супроводжується почуттям власної могутності, цінності і значущості власного «Я» у порівнянні з «Я» іншої людини, демонструється пихатістю і зверхністю у ставленні та спілкуванні.

Пристрасть - емоційний стан, який виявляється у сильному, глибокому і стійкому переживанні, з яскраво вираженою спрямованістю на досягнення мети, предмета чи об'єкта потягу.

Психолінгвістика - галузь психології, що досліджує психологічні та лінгвістичні аспекти мовленнєвої діяльності людини, соціальні та психологічні площини використання мови в процесах мовленнєвої комунікації та індивідуальної мовленнєво-мислительної діяльності.

Психологічні механізми мовленнєвої діяльності - осмислення, мнемічної організації, випереджального аналізу та синтезу мови.

Радість - позитивне переживання, яке пов'язане з можливістю задоволення актуальної потреби.

Реактивність - показник, який відображає силу й енергію, з якою людина реагує на той чи інший вплив, проявляє емоційну вразливість, ставлення до навколишньої дійсності та самої себе.

Речення - це поєднання слів, що в завершеному вигляді передає певну думку.

Рецептор - периферійний відділ аналізатора, що реагує на певний вид фізичної енергії і переробляє її в певне нервово збудження (нервовий імпульс).

Сенсибілізація - це підвищення чутливості в результаті взаємодії аналізаторів, а також систематичних вправ.

Сила волі - сукупність виявів позитивних (базальних і системних) вольових якостей особистості.

Синестезія (одночасне відчуття) - додаткове відчуття, яке виникає під впливом подразника, наприклад, кольоровий слух, коли звук викликає не тільки слухові відчуття, а й кольорові.

Синтез - це розумове поєднання окремих елементів, частин і ознак в єдине ціле.

Словесно-логічне мислення - мислення, яке перебігає у формі логічних розмірковувань і дозволяє розкрити, зрозуміти внутрішню сутність речей, які неможливо безпосередньо сприймати через фізичний контакт із ними; узагальнювати множинність конкретних об'єктів, абстраговано виходити за межі життєвих ситуацій; розуміти загальні принципи і закони існування та розвитку природних і соціальних об'єктів; прогнозувати зміни і розвиток процесів, явищ, подій і станів; пізнавати події минулого тощо.

Слово - стійкий комплекс звуків, що має значення.

Сновидіння - суб'єктивно пережиті уявлення переважно зорової модальності, що мимовільно виникають під час сну.

Смуток - негативне переживання, причинами виникнення якого є різноманітні проблемні ситуації, такі як незадоволення первинних потреб, інші емоції, уявлення, розчарування, спогади, втрати

Сором - негативне переживання, що виражається в усвідомленні невідповідності власних думок, вчинків і зовнішності не тільки очікуванням інших людей, а й власним уявленням про належну поведінку або зовнішній вигляд.

Соціальна перцепція - сприймання людини людиною або її дій, рухів, вчинків, діяльності.

Соціальні емоції - це переживання людиною свого ставлення до оточуючих людей; виникають, формуються і проявляються в системі міжособистісних взаємовідносин.

Сприймання - це пізнавальний психічний процес, що проявляється у цілісному відображенні предметів, ситуацій і явищ, що виникають при безпосередньому впливові подразників на рецепторні поверхні органів відчуттів.

Стенічні почуття - почуття, що активізують людину, підвищують її життєдіяльність, збільшують силу та енергію людини.

Страх - негативне переживання, яке відчувається і сприймається людьми як загроза особистій безпеці.

Стрес - стан нервово-психічного перенапруження, що викликається значним за силою подразником, адекватна реакція на який раніше не була сформована.

Судження - форма мислення, яка відображає зв'язки між предметами і явищами дійсності або їх властивостями й ознаками, це ствердження або заперечення чого-небудь; це висловлювання, яке містить певну думку.

Схематизація - згладжування відмінностей між порівнюваними об'єктами.

Текст - макроодиниця мови, що являє собою поєднання кількох речень і в розгорнутому вигляді розкриває певну тему.

Типізація - уявне виокремлення істотного в однорідних явищах і втілення його в новому образі, завдяки чому цей образ поєднує в собі риси, притаманні різним об'єктам.

Творча (продуктивна) уява - створення нових наочних образів, які несуть в собі індивідуальність їхнього суб'єкта та можуть бути втілені в оригінальних і суспільно-цінних продуктах.

Увага - це психічний пізнавальний процес, який полягає у спрямованості й зосередженні свідомості на певному об'єкті.

Узагальнення - розумове об'єднання предметів та явищ за їх спільними істотними ознаками.

Умовисновок - форма мислення, коли на основі ланцюжка логічно пов'язаних висловлювань робиться певний висновок і виводяться нові знання.

Уява - психічний процес створення людиною нових образів на основі її попереднього досвіду.

Фантазування - довільне оперування образами уяви, що має задовольнити потребу, на шляху реального задоволення якої є перешкоди.

Фонема - це звук мовлення, що виконує смислорозрізнявальну функцію, суть якої полягає в можливості відрізнити одне слово від інших.

Фрустрація - емоційний стан людини, який викликається об'єктивно нездоланними перешкодами або труднощами на шляху досягнення бажаної мети.

Чутливість - це здатність аналізатора реагувати на дію адекватного подразника, відчувати його.

Матеріал практичних занять

Практичне заняття 1. Психологія на сучасному етапі її розвитку. Предмет, методи та завдання

Мета: З'ясувати, що є предметом психології, розглянути основні і додаткові методи сучасної психології.

План

1. Предмет психологія та її завдання.
2. Психіка як свідомість людини. Основні поняття психології.
3. Головні галузі психологічних знань. Зв'язок психології з іншими науками.
4. Головні напрямки в сучасній психології.
5. Головні методи психології: спостереження і експеримент.
6. Додаткові методи психології.
7. Кількісний та якісний аналіз дослідження психологічних явищ.

Б) Конспектування першоджерел з тем: «Психологія як система знань. Загальні проблеми психології».

Надати конспекти наступних першоджерел:

1. Ананьев Б.Г. О проблемах современного человекознания. – М.: Наука, 1977. «Некоторые вопросы методологии психологического исследования». - С. 275-311.

2. Линдсей П., Норман Д. Переработка информации у человека. (Введение в психологию) – М.: Мир, 1974. «Обучение как форма поведения». – С. 448-465.

3. Ломов Б.Ф. Методологические и теоретические проблемы психологии. – М.: Наука, 1984. «Психическое отражение как процесс; его уровни и формы». – С. 155 – 173.

Рекомендації до завдання: (у зошиті для першоджерел тезисна законспектувати на 3-4 сторінки рукописного тексту).

В) Тематичне дослідження про одного з учених (обсяг – 1 стор. формату А4): Л.І. Божович, П.П. Блонський, Л.С. Виготський, П.Я. Гальперін, Д.Б. Ельконін, В.П. Зінченко, Б.С. Кобзар, Г.С. Костюк, О.М. Леонтєв, Н.А. Менчинська, Д.Ф. Ніколенко, Л.С. Рубінштейн, І.О. Синиця, П.Р. Чамата, В.І. Чепелєв, М.І. Алексєєва, Г.О. Балл, І.Д. Бех, М.Й. Боришевський, І.С. Булах, Т.М. Лисянська, С.Д. Максименко, Н.В. Чепелєва, О.Я. Чебикін, Л.Е. Орбан-Лембрік, С.І. Болтівець, Ю.М. Швалб, Т.М. Яблонська, Т.С. Яценко, З.Г. Кісарчук та ін.

Написання тез.

Рекомендації до завдання: (стисле викладення основної думки в зошиті або папки для накопичення матеріалу) про наукові праці одного з російських або українських вчених.

Г) Робота з термінологією.

В словнику дати визначення поняттям: метод, принцип об'єктивності, метод інтроспекції, метод спостереження, метод експерименту, метод бесіди, метод тестів, метод соціометрії, метод аналізу продуктів діяльності, метод анкетування, метод узагальнення незалежних характеристик, метод самооцінки, генетичний метод, кількісний аналіз результатів дослідження, якісний аналіз результатів дослідження, валідність, генеральна сукупність, генетико-моделюючий експеримент, інтроспекція, комплексний метод, лонгітюд, метод експертних оцінок, надійність, «поперечний зріз», репрезентативність, спостереження, тест, референтометрія, соціометрія.

Д) Темі для рефератів.

1. Система явищ, що вивчаються в сучасній психології.
2. Значення психологічних знань для педагогічної теорії і практики.
3. Методи психологічних досліджень.
4. Наукове і життєве розуміння психологічних явищ.
5. Зв'язок сучасної педагогічної практики з проблемами і питаннями, що розробляються в різних галузях психології.
6. Моделювання як метод психологічного дослідження.

Рекомендації до завдання: (на аркушах формату А 4 10-15 сторінок реферативного тексту з планом, вступом та 3-4 пунктами тексту і **висновками** та списком використаної літератури не менш 5-6 джерел).

Література:

основна [1;2;3;4;6];
додаткова [4;5;6;33]

Практичне заняття 2. Пізнавальні процеси. Відчуття та сприймання. Мислення і пам'ять

Мета: Засвоїти поняття про пізнавальні психічні процеси, усвідомити процес їх виникнення, загальні властивості та закономірності.

План

1. Поняття про сприймання.
2. Різновиди, властивості сприймань.
3. Поняття про відчуття.
4. Класифікація і різновиди відчуттів.
5. Поняття про пам'ять.
6. Різновиди пам'яті. Процеси пам'яті.
7. Поняття про мислення.
8. Розумові дії та мислиневі операції.
9. Форми мислення. Процес розуміння.

А) Робота з термінологією:

В словнику дати визначення поняттям: чуттєве пізнання, відчуття, аналізатор, сприймання, контактні відчуття, дискантні відчуття, екстерорецептори, інтерорецептори, пропріорецептори, чутливість, поріг чутливості, адаптація, адекватний подразник, сенсibilізація, синестезія, комплексний подразник, предметність, цілісність сприймання, структурність сприймання, осмисленість сприймання, константність сприймання, апперцепція, ілюзія, сприймання простору, сприймання руху, сприймання часу, спостереження, спостережливість, конвергенція, акомодация, синкретичне сприймання, пам'ять, асоціація, запам'ятовування, відтворення, впізнавання, згадування, пригадування, персеверація, ремінісценція, образна пам'ять, словесно-логічна пам'ять, емоційна пам'ять, рухова пам'ять, оперативна пам'ять, короткочасна пам'ять, довготривала пам'ять, асоціативна пам'ять, мислення, аналіз, синтез, порівняння, абстрагування, узагальнення, конкретизація, класифікація, систематизація, судження, умовивід, поняття, проблемна ситуація, завдання, гіпотеза, наочно-дійове мислення, наочно-образне мислення, словесно-логічне мислення.

Б) Законспектувати: Поняття абсолютного і відносного порогів відчуттів і чутливості, психометрична крива, закон Вебера—Фехнера.

Рекомендації до завдання: (у словнику тезисна законспектувати на 2-3 сторінки рукописного тексту).

В) Теми для рефератів.

1. Загальна характеристика пізнавальних процесів.
2. Сприймання і навчання дітей дошкільного віку.
3. Види пам'яті у людини.
4. Індивідуальні особливості і порушення пам'яті.
5. Чинники, що визначають розвиток пам'яті у людини.
6. Закони пам'яті і факти з її досліджень.
7. Природа пам'яті. Психологічні теорії пам'яті.
8. Соціальна природа пам'яті.
9. Психологія творчого мислення. Формування творчого мислення особистості.
10. Поняття, тести і коефіцієнт інтелекту.
11. Розвиток мислення.

12. Соціальна програма мислення.

13. Інтуїтивне мислення людей.

Рекомендації до завдання: (на аркушах формату А 4 10-15 сторінок реферативного тексту з планом, вступом та 3-4 пунктами тексту і **висновками** та списком використаної літератури не менш 5-6 джерел).

Г) Доповіді з тем:

Зміна і вимірювання відчуттів.

Мінливість чутливості аналізаторів, її причини.

Адаптація і сенсibilізація органів чуття.

Роль і види чутливості (відчуттів) у людини.

Основні параметри відчуттів.

Рекомендації до завдання: (на аркушах формату А 4 1-2 сторінки тексту зі вступом і **висновками** та списком використаної літератури не менш 1-2 джерело).

Д) Конспектування першоджерел:

1. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. В 2-х т. Том 1. – М.: Педагогика, 1989. «Ощущение». – С. 217 – 245.

2. Леонтьев А.Н. О механизмах чувственного отражения // Хрестоматия по ощущению и восприятию/ под ред. Ю.Б. Гиппенрейтер и М.Б. Михалевской. - М., 1975. – С. 205 – 216.

3. Ананьев Б.Г. Психология чувственного познания. – М., 1960. – С. 23 – 63.

Рекомендації до завдання: (у зошиті для першоджерел тезисна законспектувати на 3-4 сторінки рукописного тексту).

Надати конспекти першоджерел.

Ж) Практичне завдання:

Для дослідження адекватних відповідним органам чуття відчуттів відібрані завдання визначення абсолютного порогу зорових відчуттів, що дозволяють випробовуваному зорієнтуватися в стані роботи власних очей, і вимірювання абсолютного порогу м'язово-суглобових відчуттів.

Для вивчення різнорівневих властивостей сприйняття в даній темі запропоновані методики дослідження: спостережливості, сприйняття часу і характеру впливу пізнавального контролю на зорове сприйняття.

Дослідження пізнавальних психічних процесів. Дослідити особливості математичного, лінгвістичного і технічного мислення підлітка або старшого школяра за допомогою тесту Беннета і відповідних субтестів тесту Айзенка.

Дослідження пізнавальних психічних процесів. Тести, вправи, завдання, піктограми, цифрові ряди, вислови для дослідження опосередкованої, механічної, смислової, оперативної, асоціативної, слухової, зорової пам'яті.

Методика визначення переважаючого типу запам'ятовування. Визначення наявності логічного мислення на вербальному матеріалі. Дослідження оцінки логічного мислення за методиками “Виділення суттєвих ознак”, “Складні аналогії”, методика дослідження рівня та перебігу процесу мислення.

Практичні навички:

— дослідження різних видів пам'яті: (опосередкованої, механічної, смислової,

оперативної, асоціативної, слухової, зорової);

- дослідження оцінки логічного мислення;
- дослідження рівня та перебігу процесу проведеного дослідження;
- розв'язування ситуаційних задач;
- інтерпретація проведених досліджень.

Література:

основна [1;2;3;5;8];
додаткова [1; 3;4;8;13;26-28; 30;34]

Практичне заняття 3. Особистість. Психологія особистості. Емоції та почуття.

Воля

Мета: Сформувати у студентів поняття про особистість, структуру особистості.

Показати роль емоцій і почуттів у пізнавальній та практичній діяльності людини.

План

1. Поняття про особистість та її структуру.
2. Мотиваційна сфера особистості.
3. Характеристика видів інтересів.
4. Класифікація сучасних теорій особистості.
5. Поняття про емоції і почуття.
6. Фізіологічні основи почуттів і емоцій.
7. Основні емоційні стани. Настрій. Афекти. Фрустрація. Пристрасті.
8. Види емоцій. Вираження емоцій і почуттів. Форми переважання емоції і почуттів.
9. Вищі почуття: моральні, естетичні, праксичні та інтелектуальні.
10. Вольова регуляція поведінки. Класифікація вольових якостей особистості.
11. Структура вольового акту. Довільні дії та їх особливості. Безвілля та його причини
12. Розвиток та виховання вольової активності людини.

А) Робота з термінологією.

В словнику дати визначення поняттям: особистість, індивідуальність, біологічна підструктура, особливості соціального досвіду, спрямованість, активність, мотив, інтерес, переконання, ідеал, звичка, установка, мета, рівень домагань, самооцінка, фрустрація, рушійні сили розвитку особистості, почуття, емоції, стеничні почуття, астенічні почуття, чуттєвий тон, настрої, афекти, пристрасті, стреси, фрустрація, моральні почуття, інтелектуальні почуття, естетичні почуття, праксичні почуття, воля, мимовільна дія, довільна дія, вольове зусилля, дія, затримка, бажання, потяг, воління, боротьба мотивів, прийняте рішення, сила волі, безвілля, абулія.

Б) Теми рефератів.

1. Порівняльний аналіз і синтез різних визначень особистості.
2. Класифікація і зміст новітніх теорій особистості.
3. Умови і чинники нормального і аномального розвитку особистості.
4. Проблема стійкості особистості.
5. Стрес та шляхи його подолання.
6. Емоційна сфера людини.
7. Безвілля, його причини та боротьба з ним.
8. Функції і види емоцій у людини.

9. Поняття, ознаки і прояв волі у людини.
10. Основні напрями і шляхи розвитку волі.
11. Становлення вольової регуляції поведінки у дітей.

Рекомендації до завдання: (на аркушах формату А 4 10-15 сторінок реферативного тексту з планом, вступом та 3-4 пунктами тексту і **висновками** та списком використаної літератури не менш 5-6 джерел).

Г) Практичне завдання:

Дослідження індивідуальних особливостей особистості. Правила дослідження особистості за К. Юнгом: інтроверсія, амбоверсія, екстраверсія, дослідження типології особистості за психогеоетричним тестом. Методики “Дослідження самооцінки особистості”, “Дослідження рівня домагань”.

Дослідити за допомогою представлених методик: дослідження настроїв, ситуативній і особистісної тривожності і емоційній чуйності на переживання інших. Дослідження за визначенням суб'єктивного контролю, наполегливості і імпульсивності.

Методика «Самопочуття — активність — настрої» (призначається для комплексної оцінки переважаючого настрою людини)

Тест на дослідження тривожності (Опитувальник Спілбергера). модифікований тест-опитувальник емпатичних тенденцій, розроблений А.Меграбіяном і Н.Епштейном

Тест-опитувальник, розроблений Е.Ф.Бажіним і ін., на основі шкали локуса контролю Дж.Роттера

Визначення рівню імпульсивності за допомогою тесту-опитувальнику В.А.Лосенкова”.

Практичні навички:

- діагностика особистості: інтроверсія, амбоверсія, екстраверсія;
- діагностика типології особистості;
- діагностика самооцінювання особистості;
- діагностика рівня домагань;
- визначення рівня особистісної та ситуативної тривожності;
- діагностика емоційного стану;
- інтерпретація результатів дослідження;
- розв'язування ситуаційних задач.

Література:

основна [1;2;3;4;5;8];
додаткова [1; 3;4;8;10;26-28; 30;34].

Практичне заняття 4. Темперамент. Характер. Здібності

Мета: Проаналізувати та з'ясувати відмінності між здібностями, завдатками та обдарованістю. Визначити сутність темпераменту, роль особистості в формуванні характеру

План

1. Поняття про здібності
2. Здібності, завдатки і індивідуальні відмінності людей

3. Природа людських здібностей. Розвиток здібностей.
4. Фізіологічні основи темпераменту.
5. Типи темпераментів. Психологічна характеристика типів темпераменту.
6. Темперамент та особистість.
7. Природа та структура характеру.
8. Основні риси типового характеру.
9. Формування характеру.

Б) Робота з термінологією.

В словнику дати визначення поняттям: здібності, задатки, знання, уміння, навички, структура здібностей, загальні здібності, спеціальні здібності, обдарованість, талант, геніальність, темперамент, тип вищої нервової системи, загальна психічна активність, емоційність, моторика, сила нервових процесів, рухливість нервових процесів, врівноваженість нервових процесів, екстраверсивність, інтроверсивність, сенситивність, реактивність, пластичність, ригідність, резистентність.

В) Темі рефератів.

1. Умови раннього прояву здібностей у дітей.
2. Чинники, що сприяють прискореному розвитку здібностей.
3. Психологічні вимоги до діяльності, що формує здібності людини.
4. Здібності, обдарованість і талант : взаємозв'язок і відмінності в цих явищах.
5. Природа індивідуальних відмінностей в здібностях людей.
6. Типи темпераментів, їх психологічна характеристика.
7. Індивідуальний стиль діяльності.
8. Визначення характеру людини.
9. Типологія характерів.
10. Формування характеру. Місце характеру в загальній структурі особистості

Рекомендації до завдання: (на аркушах формату А 4 10-15 сторінок реферативного тексту з планом, вступом та 3-4 пунктами тексту і **висновками** та списком використаної літератури не менш 5-6 джерел).

Г) Практичні завдання:

Дослідження темпераменту. Тести, вправи, опитувальники для визначення типу та властивостей темпераменту: “Паспорт темпераменту”, особистісний опитувальник Айзенка та В. Русалова.

Діагностика акцентуаційного характеру. Методики виявлення акцентуацій характеру, інтерпретація. Вивчення типу акцентуацій за методикою МПДО. Діагностика для виявлення акцентуацій характеру за характеріологічним опитувальником К. Леонгарда— Н. Шмішека.

Дослідження здібностей. Методики визначення рівня розвитку комунікативних та організаторських здібностей. Діагностика визначення творчих здібностей особистості. Характеристика особистості з різним рівнем творчого потенціалу.

Дослідження інтелектуальних здібностей. Методика визначення розумових здібностей, короткий орієнтовний тест (КОТ), методика діагностики інтелектуальних здібностей “Пізнай свою Ай-К’ю”.

Практичні навички:

— діагностика темпераменту;

- дослідження типу темпераменту;
- діагностика показників екстраверсії, інтроверсії, нейротизму (стійкості встановленої поведінки);
- дослідження властивостей темпераменту;
- визначення акцентуації характеру;
- визначення типу акцентуацій;
- виявлення причин негативних рис свого характеру;
- складання рекомендацій для позбавлення від негативних рис;
- визначення рівня розвитку комунікативних та організаторських здібностей;
- виявлення творчих здібностей;
- складання рекомендацій для особистостей з низьким рівнем творчого потенціалу;
- діагностика розумових здібностей особистості;
- дослідження рівня інтелектуальних здібностей;
- розв'язування ситуаційних задач;
- інтерпретація результатів дослідження.

Література:

основна [1;2;3;4;8];
 додаткова [1; 3;4;8;10;26-28; 30]

Практичне заняття 5-7. Мова. Мовлення. Спілкування. Мистецтво спілкування. Прикладні аспекти психології спілкування. Види психологічного впливу в спілкуванні

Мета: Розглянути проблему спілкування, основні засоби спілкування, засвоїти функції спілкування.

План

1. Поняття про спілкування. Засоби і функції спілкування.
2. Різновиди та структура спілкування.
3. Спілкування в групі.
4. Спілкування і діяльність. Функції спілкування.
5. Ефективність спілкування.
6. Стили спілкування і оволодіння навичками спілкування.
7. Роль спілкування в психічному розвитку людини.
8. Соціально – психологічні чинники ефективності групової діяльності.

А) Робота з термінологією.

В словнику дати визначення поняттям: спілкування, комунікація, інформація, вербальне спілкування, невербальне спілкування, комунікативна функція спілкування, інтерактивна функція спілкування, рефлексія, перцептивна функція спілкування, інтерпретація, стереотипізація.

Б) Теми рефератів.

1. Психологія внутрішнього мовлення.

2. Психологія усного мовлення.
3. Мовлення людини у спілкуванні.

Рекомендації до завдання: (на аркушах формату А 4 7-10 сторінок реферативного тексту з планом, вступом та 2-3 пунктами тексту і **висновками** та списком використаної літератури не менш 5-6 джерел).

В) Практичні завдання:

Діагностика ригідності мовлення. Методики визначення ступеня ригідності мовлення, темпу усного мовлення. Дослідження величини і рівня еготизму діалогічного мовлення.

Дослідження принципів і навичок спілкування. Методика дослідження темпу усної мовної діяльності. Анкетування студентів щодо дружніх відносин, аналіз, висновки.

Дослідження невербальних навичок спілкування. Невербальні навички спілкування (жести, міміка, поза тощо). Правила дослідження невербальних навичок спілкування за методикою “Про що говорять Вам міміка і жести”.

Діагностика міжособистісних взаємин у колективі. Методики та тести для діагностики міжособистісних взаємин у колективі. Діагностика міжособистісного сприйняття в групі за методикою “Сприйняття індивідом групи”. Діагностика міжособистісних стосунків у групі за методикою К. Томаса “Дослідження міжособистісних стосунків”.

Практичні навички:

- дослідження міжособистісного сприйняття в групі;
- діагностика міжособистісних стосунків у групі;
- дослідження темпу усної мовної діяльності;
- складання рекомендацій дружніх стосунків між собою;
- відпрацювання навичок діалогічної мови та формул мовного етикету;
- дослідження невербальних навичок спілкування;
- складання рекомендації щодо усунення безтактності в поведінці;
- діагностика рівня комунікативного контролю;
- дослідження стилю спілкування;
- діагностика рівня ригідності мовлення;
- дослідження темпу усного мовлення;
- визначення величини еготизму діалогічного мовлення;
- дослідження рівня еготизму діалогічного мовлення;
- інтерпретація проведених досліджень;
- розв’язування ситуаційних задач.

Література:

основна [1;2;4;5;8];
додаткова [1; 3;4;8;10;26-28; 30;34]

Практичне заняття 8-9. Індивідуальні особливості міжособистісного спілкування. Міжособистісне розуміння. Конфлікт. Зони комфорту. Типи поведінкових реакцій.

Мета: Висвітлити проблеми міжособистісних взаємин в групі, сутність внутрішньо групових процесів та шляхи запобігання конфліктів.

План

1. Міжособистісні відносини, стосунки і ставлення.
2. Сприймання і розуміння людьми одне одного як аспект міжособистісних стосунків.

3. Типи поведінки людини в колективі.
4. Модель групи.
5. Розвиток групи в колектив. Основи згуртованості колективу.
6. Сумісність людей.
7. Міжособистісне розуміння, конфліктні ситуації та шляхи їх розв'язання.

А) Робота з термінологією.

В словнику дати визначення поняттям: стереотипізація, міжособистісне спілкування, особистісно-групове спілкування, міжгрупове спілкування, опосередковане спілкування, безпосереднє спілкування, довготривале спілкування, короткочасне спілкування, завершене спілкування, незавершене спілкування, група, реальна група, умовна група, референтна група, офіційна група, неофіційна група, колектив, конформізм, статус, лідер, внутрішньогрупова диференціація, "зірки", "ізолювані", соціометрична матриця, соціограма.

Б) Теми рефератів.

1. Психологічні бар'єри у спілкуванні людей.
2. Природа конфлікту та шляхи його подолання.
3. Біологічне і соціальне в структурі особистості.
4. Соціометрія та референтометрія.
5. Роль спадковості, середовища і виховання у формуванні особистості.
6. Природа конфлікту та шляхи його подолання.

Рекомендації до завдання: (на аркушах формату А 4 7-10 сторінок реферативного тексту з планом, вступом та 2-3 пунктами тексту і **висновками** та списком використаної літератури не менш 5-6 джерел).

В) Практичні завдання:

Діагностика феноменів комунікативної компетенції. Методики визначення стилю спілкування, рівня комунікативного контролю. Тест "Трансактний аналіз спілкування". Методика "Діагностика комунікативної соціальної компетенції".

Дослідження лідерських якостей особистості та виявлення схильності до лідерства та керівництва. Дослідження впливу на оточуючих за методикою "Чи здатні Ви впливати на інших". Методики на виявлення схильності до лідерства й керівництва. Тести "Оцінка лідерських якостей особистості", "Професійно значущі якості лідера". Методика оцінювання стилю керівництва В.П. Захарова.

Психодіагностика комунікативної культури медичної сестри.

Опитувальник Т. Лірі для оцінювання комунікативних якостей у міжособистісних стосунках. Методика на визначення стилю взаємодії під час спілкування. Тест для діагностики потреби у спілкуванні. Практичні вправи, спрямовані на оптимізацію процесу спілкування.

Особливості міжособистісного спілкування медичної сестри і пацієнта.

Тест "ЛОБИ" В.Н. Бехтерева для діагностики відношення пацієнтів до своєї хвороби. Визначення типу пацієнта (тривожний, підозрілий, демонстративний, депресивний, іпохондричний).

Типи поведінкових реакцій пацієнта (впевнений у собі, невпевнений у собі, агресивний). Тактика поведінки медичної сестри щодо різних типів пацієнтів. Можливі реакції поведінки пацієнтів у критичній ситуації.

Діагностика доброзичливості та довір'я. Методика "Чи конфліктні Ви?".

Практичні навички:

- дослідження рівня комунікативної соціальної компетенції;
- виявлення лідерських якостей особистості;
- дослідження схильності до лідерства та керівництва;
- діагностика впливу на оточуючих;
- дослідження стилю керівництва;
- дослідження комунікативних якостей у міжособистісних стосунках;
- діагностування стилю взаємодії під час спілкування;
- дослідження потреби у спілкуванні;
- виконання практичних вправ, спрямованих на оптимізацію процесу спілкування;
- визначення типу пацієнта;
- діагностування типу пацієнта за поведінковою реакцією;
- складання рекомендації щодо плану поведінки з пацієнтом;
- дослідження доброзичливості;
- дослідження довір'я;
- діагностування конфліктності;
- аналіз проведених досліджень;
- розв'язування ситуаційних задач.

Література:

основна [1;2;4;5;8];
 додаткова [1; 3;4;8;10;26-28; 30;34]

Питання для самоконтролю

1. Чому психологію розглядають як науку про душу? Що таке поняття «душа» у психології?
2. У чому основна відмінність матеріалістичного й ідеалістичного
3. розуміння психіки?
4. Що дає для психології аналіз рефлекторної дуги?
5. Які основні завдання психології в суспільстві, що трансформується?
6. Яка специфіка застосування кожного методу психології?
7. Назвіть психологів, які зробили значний внесок у розвиток психології як самостійної науки. Які праці цих вчених ви знаєте?
8. Чи може людина жити без уваги?
9. Що означає поняття “сенсорна організація особистості”?
10. Чи тотожні поняття “ілюзії сприйняття” та “галюцинації”?
11. Порівняйте відчуття та сприйняття. Що в них спільне, а що відмінне?
12. Чи може людина, маючи здорові очі, бути сліпою?
13. Як тренувати пам'ять? Які закономірності пам'яті при цьому слід
14. враховувати?
15. Чому мислення має соціальну природу?
16. Чи тотожні поняття “мова” і “мовлення”? Як вони пов'язані з мисленням?
17. Наведіть приклади застосування в літературі, образотворчому мистецтві прийомів створення образів уяви.
18. У чому специфіка емоцій і почуттів?
19. У чому основна відмінність матеріалістичного та ідеалістичного розуміння волі?
20. Як враховувати особливості темпераменту в навчальній і трудовій діяльності?
21. Що становить основу поняття виховання та самовиховання характеру”?
22. Що таке соціальні здібності”?
23. Які є підходи до розгляду структури особистості у вітчизняній і зарубіжній психології?

24. Наведіть загальну класифікацію теорій особистості.
25. Психічне та фізіологічне.
26. Чи є розум у тварин?
27. Розвиток форм психічного відображення.
28. Свідомість і самосвідомість людини.
29. Історичний розвиток свідомості людини.
30. Особистість та її психологічна структура.
31. Особистість як продукт і суб'єкт суспільних відносин.
32. Зв'язок мислення, мови та мовлення.
33. Особливості внутрішнього мовлення.
34. Виникнення і розвиток мовлення у дитини.
35. Природа відчуттів та їх роль у чуттєвому пізнанні світу.
36. Сенсорна організація людини.
37. Роль різних видів відчуттів у процесі пізнання та праці.
38. Органічні відчуття та їх роль у психічній діяльності.
39. Сприйняття та діяльність.
40. Зорові образи сприйняття.
41. Особливості сприйняття часу та простору.
42. Людина як об'єкт сприйняття.
43. Пам'ять та її значення в розвитку особистості.
44. Розвиток пам'яті в онтогенезі та філогенезі.
45. Психологічні закономірності покращення пам'яті.
46. Порушення пам'яті.
47. Психологічний аналіз розв'язання мисленнєвої задачі.
48. Діагностика розумового розвитку.
49. Психологія творчого мислення.
50. Уявлення та творчість.
51. Психологічна характеристика художньої творчості.
52. Природа та своєрідність почуттів і емоцій.
53. Емоційні стани людини.
54. Почуття та особистість.
55. Воля та вольові якості особистості.
56. Виховання та самовиховання волі.
57. Темперамент і стиль діяльності.
58. Чи можна змінити темперамент?
59. Психологічна характеристика типів темпераменту.
60. Характер та його структура.
61. Типове та індивідуальне в характері.
62. Вікові особливості розвитку характеру.
63. Здібності людини: структура, рівні розвитку, види.
64. Індивідуальні відмінності у здібностях.
65. Чуттєве та логічне пізнання.
66. Поняття про аналізатор.
67. Пороги відчуттів.
68. Виникнення ілюзій у ході сприйняття інформації.
69. Структура процесу спілкування.
70. Засоби спілкування.
71. Види спілкування.
72. Стили спілкування.
73. Бар'єри в спілкуванні

